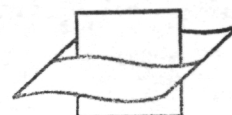

Z 66

17988

^M
**ZEEHONDEN
IN DE ZEEUWSE
WATEREN**

Vlaams Instituut voor de Zee
Flanders Marine Institute

**STAND VAN ZAKEN
VOORJAAR 1989**

Inleiding

Eén jaar geleden is de voorlichtingsactie 'Zeehonden in de Zeeuwse wateren' van start gegaan. Met de actie werd beoogd de mensen weer vertrouwd te maken met de zeehond en de eisen die het dier stelt aan zijn leefmilieu. Vooral rust is van essentieel belang.

Een herstel van de zeehondenstand in de Zeeuwse wateren, zo werd toen verondersteld, zou tot de mogelijkheden behoren. Van oudsher was de zeehond een vertrouwd beeld in het gebied. Door verschillende oorzaken – bejaging, watervervuiling en de aanleg van de Deltawerken – was hij in de jaren vijftig en zestig (bijna) verdwenen. De jacht is al in 1961 beëindigd, het water in met name de Oosterschelde en de Voordelta heeft een redelijke kwaliteit en met het gereedkomen van de Deltawerken is ook een einde gekomen aan de verstoring door de bouwactiviteiten. Als ook nog rustgebieden konden worden gegarandeerd en de kans dat zeehonden in fuiken zouden verdrinken verkleind kon worden, stond weinig meer een herstel van de zeehondenstand in de weg¹). In het afgelopen jaar is er het een en ander gebeurd. De massale sterfte onder de zeehonden in onder meer de Waddenzee als gevolg van de zeehondenziekte is wel het meest belangrijke. Dé vraag is wat dat betekent voor de Zeeuwse wateren. Moeten de ideeën over een herstel van de zeehondenstand in de zuidwestelijke Delta worden bijgesteld of niet?

Zeehonden in de Zeeuwse wateren is een project van de Directie Natuur, Milieu en Faunabeheer (NMF) van het Ministerie van Landbouw en Visserij, Rijkswaterstaat Directie Zeeland en Provincie Zeeland.

Coördinatie: Bureau voorlichting Provincie Zeeland.

De invloed van het virus

Vanaf 1980 was er in de Waddenzee duidelijk sprake van een herstel van de zeehondenstand. Zo'n dertig jaar eerder was de neergaande lijn ingezet. Dit werd veroorzaakt door de sterk toegenomen jacht op jonge dieren (in de jaren vijftig) en het teruglopende aantal geboorten als gevolg van de PCB-gehalten in het milieu (in de jaren zestig en zeventig).

Het herstel kan worden toegeschreven aan de toegenomen trek vanuit de Duitse en Deense Waddenzee. In deze gebieden is in het midden van de jaren zeventig de jacht gestopt. Het geboortecijfer lag er aanzienlijk hoger dan in het Nederlandse deel van het Waddengebied; de PCB-vervuiling was er ook lager! Een tweede oorzaak voor het herstel in de jaren tachtig ligt in de grotere overlevingskansen voor jonge zeehonden. Hier hebben het instellen van goede rustgebieden, het vrijlaten van in gevangenschap geboren dieren door Ecomare op Texel en vooral de activiteiten van opvangcentra als de Zeehondencrèche Pieterburen voor gezorgd. De populatie in de Nederlandse Waddenzee ontwikkelde zich in het midden van de jaren tachtig zo voorspoedig dat een herstel tot op het niveau van 1950 – toen waren er zo'n 3.000 dieren – op een termijn van 20 tot 25 jaar mogelijk werd geacht^{2) 3)}.

Door de massale sterfte onder de zeehonden zomer 1988 is dit perspectief teniet gedaan. In het hele Waddengebied is ongeveer 70 tot 80 procent van de zeehonden gestorven. Van Esbjerg tot Den Helder leven er nog maar zo'n 2.000. In het Nederlandse deel van de Waddenzee wordt het aantal zeehonden geschat op 400.

Naar verwachting zijn alle dieren die in 1987 en 1988 zijn geboren, aan het virus doodgegaan. Ook onder de oudere

dieren is er sprake van aanzienlijke sterfte. Door de massale sterfte is niet alleen de zeehondenstand zelf beïnvloed. Ook de trek naar gebieden met een te laag geboortecijfer – dat is het geval in zowel het Nederlands deel van de Waddenzee als in de Zeeuwse wateren – zal afnemen evenals het aantal dieren dat kan herstellen in een opvangcentrum. De gevolgen voor het herstel van de zeehondenstand in beide gebieden zijn duidelijk.

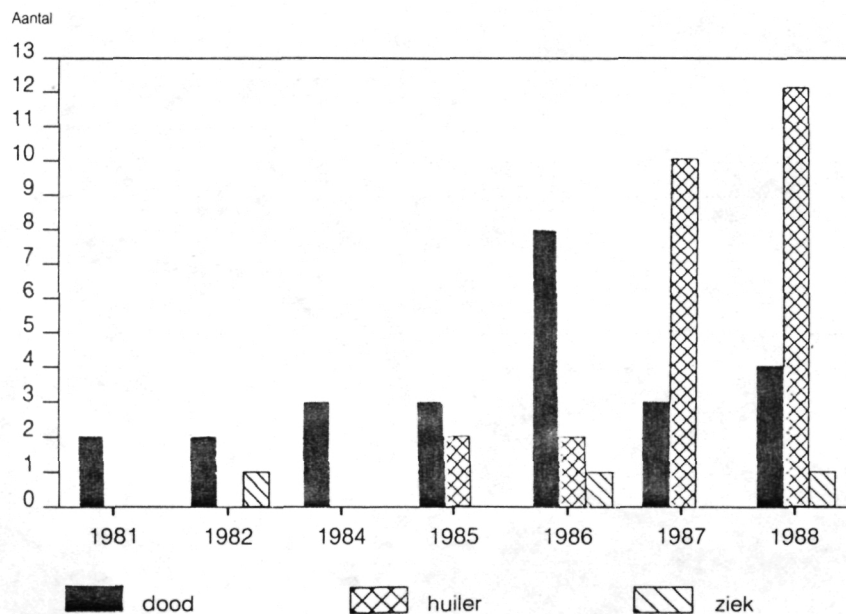
Belangrijk is nog hoe de ziekte zich in de toekomst zal ontwikkelen. Als de jonge dieren telkens opnieuw worden besmet met het virus en ziek worden, ontstaan cycli zoals die bij konijnen als gevolg van myxomatose bekend zijn. Herstel van de zeehondenstand op het oorspronkelijke niveau behoort dan nauwelijks meer tot de mogelijkheden. Het is evenwel niet onwaarschijnlijk dat de verhoogde sterfte slechts één jaar zal duren. Virusziekten onder zeehonden elders op de wereld, veroorzaakt door verschillende virussen, gaven in ieder geval na één jaar geen verhoogde sterfte meer te zien. Als dit opgaat voor het zeehondenvirus zal het negen tot twaalf jaar duren voor het niveau van 1988 in de Nederlandse Waddenzee weer is bereikt. Of dat werkelijk het geval zal zijn, hangt sterk af van de mogelijkheden de verontreiniging van onze kustmilieu's terug te dringen. Dat beïnvloedt met name het geboortecijfer. Als het lukt om, conform de actieprogramma's voor de Rijn en Noordzee, de PCB-verontreiniging terug te dringen, is een herstel van de zeehondenstand mogelijk. Maar dan moeten er ook geen nieuwe ziektes optreden.

De Zeeuwse wateren

De (geringe) toename van het aantal zeehonden in de laatste jaren in de Zeeuwse wateren houdt waarschijnlijk verband met de toegenomen populatie in de Waddenzee: een aantal dieren is in zuidwestelijke richting geëmigreerd. Door de recente sterfte zal dit verschijnsel sterk afnemen. Zodra de groep zeehonden in de Waddenzee weer groter wordt, mag worden verwacht dat er meer dieren emigreren naar de Zeeuwse wateren.

Het zeehondenvirus is afgelopen zomer ook in Zeeland aangetroffen. Enkele dieren zijn er aan gestorven. Vanwege de zeer kleine groep – zo'n twintig stuks – heeft de sterfte geen massaal karakter gehad.

Strandingen van zeehonden in de Zeeuwse wateren

Aantallen zeehonden in de Zeeuwse wateren

Jaar	Aantal gevonden huilers	Aantal gevonden dode en zieke dieren ouder dan een half jaar
1981	—	2
1982	—	3
1983	—	—
1984	—	3
1985	2	5
1986	3	8
1987	10	3
1988	12	6

In 1988 zijn twaalf huilers gevonden, waarvan er drie in Pieterburen in leven bleven. De negen andere stierven door besmetting met het zeehondenvirus. Vorig jaar zijn ook zes oudere dieren aan de Zeeuwse oevers gevonden. Vier waren er al dood. Twee zijn hersteld in Pieterburen.

Drie vragen

Nu de immigratie van zeehonden in de Zeeuwse wateren voorlopig beperkt van omvang zal zijn, zou een toename van het aantal dieren vooral moeten komen van de natuurlijke aanwas. Deze is uiterst gering. Dat hangt nauw samen met het gegeven dat in de Delta vooral jonge dieren leven. En mannetjes zijn pas in hun vijfde levensjaar geslachtsrijp. Bovendien lopen jonge dieren meer risico en spoelen als huiler aan. Tot nu toe werden de aangespoelde zieke dieren, na te zijn hersteld in de Zeehondencreche van Pieterburen, teruggezet in de Waddenzee.

Vorig jaar is al het idee geopperd herstelde dieren terug te zetten in de Oosterschelde. Voor de korte termijn is dat, zo mag uit het voorgaande worden geconcludeerd, in feite de enige mogelijkheid om de zeehondenstand in de Zeeuwse wateren enigszins toe te laten nemen. Voor de lange termijn zijn de perspectieven op (natuurlijk) herstel zeker niet ongunstig. Herstel van de zeehondenstand in de Waddenzee en verbetering van de kwaliteit van het water in de Rijn en de Noordzee spelen daarbij wel een belangrijke rol.

Of het terugzetten succes zal opleveren, hangt af van het feit hoe het de zeehonden in de Zeeuwse wateren zal vergaan. Met name gaat het dan om drie vragen:

1. Is de veronderstelling dat de massale sterfte als gevolg van de zeehondenziekte een eenmalig gebeuren is, juist?

Dit valt op dit moment niet te verifiëren. Hiervoor moet het komend voortplantingsseizoen en nader onderzoek worden afgewacht.

2. Zijn de omstandigheden in de Zeeuwse wateren zodanig dat zij een herstel van de zeehondenstand toestaan?

Ook vorig jaar is deze vraag gesteld. Toen is er, onder voorwaarden, positief op geantwoord. De kwaliteit van het water in de Delta, een van de redenen van de achteruitgang van de zeehondenstand in de jaren zestig en zeventig, is redelijk, zeker niet ongunstiger dan in het Nederlandse deel van de Waddenzee. De PCB-vervuiling is dan ook niet echt een beletsel voor een herbevolking van de Zeeuwse wateren met zeehonden. Maar het zal duidelijk zijn dat er door de PCB-verontreiniging voorlopig nog sprake is van een lager geboortecijfer dan in schoon water. Op termijn mag evenwel een betere kwaliteit van het water in de Delta worden verwacht. Bovendien heeft de eerste helft van de jaren tachtig in de Waddenzee laten zien dat een goed beheer het verlaagde geboortecijfer kan compenseren en een herstel mogelijk maakt. Het gaat dan om het instellen van rustgebieden, het voorkomen van sterfte en de behandeling in opvangcentra als de Zeehondencreche in Pieterburen. Voor de Oosterschelde – met de Voordelta het belangrijkste leefgebied voor de zeehond – is momenteel de aanwijzing tot beschermd en staatsnatuurmonument in voorbereiding. In dit kader zijn er goede mogelijkheden een goed beheer te voeren, met name door het instellen van rustgebieden.

3. Hoe zullen de teruggezette zeehonden zich gedragen?

Met het terugzetten van zeehonden zijn tot nu toe alleen maar ervaringen opgedaan in de Waddenzee. Dit gebied is veel grootschaliger als de verschillende Zeeuwse wateren. Ook het gebruik door de mens is van een heel andere orde. Voordat kan worden besloten alle in Zeeland gevonden jonge dieren terug te zetten in de Zeeuwse wateren, ligt het voor de hand het gedrag van de hier teruggezette zeehonden te onderzoeken.

Terugzetproef

Om meer te weten te komen over het gedrag en de overlevingskansen van teruggezette herstelde zeehonden in de Zeeuwse wateren zal in 1989 een praktijkproef worden uitgevoerd. Medio maart zullen vijf dieren uit de Zeehondencrèche Pieterburen worden teruggezet in de Oosterschelde. Aan het experiment werken mee de Stichting Zeehondencrèche Pieterburen, de Directie Natuur, Milieu en Faunabeheer (NMF) van het Ministerie van Landbouw en Visserij en het Rijksinstituut voor Natuurbeheer (RIN) op Texel.

Op de haren van de terug te zetten dieren wordt een zendertje geplakt. Elke zeehond heeft een 'eigen' frequentie. Voor het opvangen van de signalen komen er drie ontvangststations. Op het Topshuis op Neeltje Jans, het voormalig werkeiland in de monding van de Oosterschelde, komt een permanente registratiepost. Verder zijn er twee mobiele ontvangstenheden. Een zal worden geïnstalleerd op het inspectievaartuig Urk van de Directie NMF in de Oosterschelde. De derde ontvanger zal vanaf de wal worden gebruikt. Met behulp van de radiosignalen en bijbehorende computergestuurde apparatuur kunnen de vijf zeehonden 24 uur per dag worden gevolgd. De eerste twee maanden zal het gedrag van de uitgezette dieren intensief worden gevolgd door medewerkers van NMF en het RIN. Later zal de onderzoeksintensiteit afnemen. Tijdens de verharing, eind augustus/begin september, zullen de dieren naar verwachting de zenders verliezen. De proef wordt dan noodgedwongen gestopt. De resultaten van dit verkennende onderzoek zullen dan worden geëvalueerd.

Het is voor de eerste keer in Nederland dat zeehonden met behulp van zendertjes worden gevolgd. Voorafgaand aan het daadwerkelijk uitzetten zal dan ook de reactie van de dieren op de zender gedurende twee weken in gevangenschap worden gevolgd. Tegelijkertijd kan de werking van de zenders worden gecontroleerd alsmede de elektronische dataopslag en -verwerking.

De zenders hebben een bereik van 40 km. Als de zeehonden verder van Neeltje Jans zouden verdwijnen, kunnen ze eventueel met een vliegtuig weer worden opgespoord.

Via het experiment kan waarschijnlijk meer over het gedrag van de zeehonden te weten worden gekomen, bijvoorbeeld over het zoeken van voedsel, het rusten, de tijdsbesteding en de zwervneigingen.

Literatuur

1. Benschop, H. J. M. en A. M. M. van Haperen, 1988. Zeehonden in de Zeeuwse wateren. Middelburg, Stichting Natuur- en Recreatie-informatie.
2. Reijnders, P. J. H. Gevolgen virusuitbraak voor zeehonden in het internationale waddengebied. Waddenbulletin 23 (4): 201-203 (1988).
3. Reijnders, P. J. H., 1988. Hoeveel zeehonden in de Waddenzee en Deltagebied: keuzes voor het beheer. In J. Veen en T. A. W. van Rossum: Aspecten van wildbeheer, p. 19-28. Uitgave RIN en NMF.
4. Vlas, J. de. Gevolgen van een virusepidemie: consequenties voor het beheer. Waddenbulletin 23 (4): 204-206 (1988).

Goes/Middelburg, maart 1989